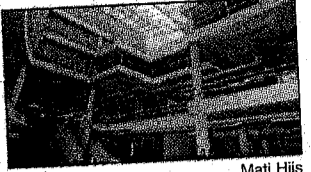

Raha

Viru Keskuses kõik pinnad välja üüritud

15. aprillil avatavas Viru Keskuses on selle juhi Ants Vasara sõnul 99% pindadest välja üüritud. «Valdavalt alustavad kauplused ja söögikohad tööd juba avamispäevast,» ütles ta. Keskusesse koonduvad nii seni Eestis esindamata kui ka juba esindatud kaubamärgid. Avatakse üle 10 söögikoha, ligi 500 kohaga parkimismaa- ja ning bussiterminal.

Mati Hiis

Võrokene Tallinna naljadest:

«Kui tahab osta, las ostab!»»

Vaatamata pealinna ostutõbise linnaosavõrgu üleskutsele (Lauri Laasi: «Ma kutsumuks inimesi elust rõõmu tundma ja ostma seda, mida tahetakse.») aetakse Võrumaal läbi võimaluste piires. Näiteks talunik otsis mullu pintsaku, dušinurga ja prouale kostüümi.

Andrus Esko
andrus.esko@sloteht.ee

Lõuna-Eesti valgest lumest on saanud mäkerdatud jäänu- ja külavaheteest mülgas. Kevadises poris tuterdavad väsinud näod. Külajotad pole veel välihooga avanud. Poodides valitseb palga- ja pensipäevade järgne vaikus, millele järgneb rahalaeva ootus, kui müüjad kirjutavad ostud võlavihikusse.

Võlavihik on leti all vähemalt igas teises poes. Ainult et sellest ei taheta rääkida. See poleks vaesema klientuuri suhtes viisakas, pealegi ei vaata poe omanik vihikupidamisele hea pilguga. Metsatagune müüjanah ohib- puhub: «Siin ma's olen nagu kahe tule vahel. Kui ma võlgu ei müüks, jääks inimesed nälga, mul aga jääks kaup kätte ja läheks hukka.»

Parajasti klapiti trepil pudelit. Töötu nurus saakaatrimehel käest kümnekat, et osta mitte

viina (mis maapoes maksab keskmiselt 10 krooni rohkem kui näiteks Tartu Tirsis) või õlut, vaid toiduõli (18 kr). Saamehel aga raha läbi. Marssis poodi ja lasi 10 krooni sõbramehe poolest vihikusse enda arvele panna.

Urvaste mail kahe lehma, 10 pulli, 20 sea, 62 kana (ossa kurivaim, sügisel viis rebane 12 tükki ära!), kolme koera ja nelja kassiga 25 hektaril (pool on rendimaa) majandav Rolf Kiitsak pelgab võlgu elamist kui tuld.

«Ma'i võta. Ma'i taha. Võla pead ju tagasi maksma. No poistelt (üks on kodus ja käib tööle Toftanisse, teine elab oma kää peal) olen teinekord investeerimiseks väheke võtnud.»

Rolf nimetab end keskmiseks talupidajaks. Taluseltsi asutaja ja taluliidu asjamehena ei tea ta ühtki rikast talunikku. Vaeseid aga küll ja küll. Ühel oli 30 hektarit maad, maja, mets ja traktorid. Kõik läks kõrist alla.

Söögiga ei saa koonerdada

«Kui ike tööd ei tee, ei tule elust midagist välja!»

Keskmiku toimetused algavad pool seitse. Õhtule pääseb umbes samal ajal. Saagiks on laual oma piim, koor, kohupiim, kartul, kapsas, porgand, hernes, uba, kaalid. Tsiialiha süüakse iga päev – supi sees, mulgikapsaga, ahjus küpsatud. Munapühiks on alati suitsuliha.

Põld annab talinisu, otra, kaera ja söödapeeti. Poest tulevad leib, sai, jahu, tang, tsuk-

kur (varu on praegu kaks kotti), kohv. Kord nädalas ostetakse ka vorsti. Täissuitsu, mitte tärklise ja kondijahu segu.

«Kui akkaks söögiga kokku hoitma, ei jõuaks enam sõnnikut visata.»

Poleks välismaal käinud, oleks ükskõiksem

Taluõuel on aiaskulptuuriks isa vana ader. Muu kevadet ootav ilu on perenaise poolt. Ent kui kaugemale kaeda, ajab vaa- de nutu peale. Üks mahajäetud ja lagunev katus hõikab teist.

Küla murdumisel oli Rolfil ümberkaudsetele veeteenust osutades kõvasti rabelemist.

«Vene kriis ja piimahinna kolksatamine oli irmus põnts. Kolme kuuga vedasin kombinaati 190 looma. Seda ainult mina. Pääle minu oli veel kaks vedajat.»

Piimapuki lõhkus maha 1999. Algul mõtles jätta mälestusmärgiks, kuid naine keelas ära.

10 aastat tagasi käis Rolf Roots. «Ega sääli midagi põrutavat pole. Ma siin teen sama- sugust tööd. Ainult neil on kindlad toetused ja hinnad. Või võtame Norra. Sääli ei tooda enne sisse grammigi võorast kardulast või teravilja, kui taluniku saak pole õige hinnaga kokku ostetud.»

Saksas käik pani ka mõtlema.

«Käisime kahessateist lehmaga talus, kus pold piimajuhutitki. Avaldasin imestust. Mees vastas: «See pole kellegi asi, kuid ma kõrgema sordi saavutan.» Ta saavutas selle allikaveega. Väga huvitav lahendus! Meie tervisekaitse läheks õkva marru.»

Taluliidu koosolekul pole õieti midagi arutada – põllupoliitika on liiga segane. «Veskimägi marineerib ikaldustoetust nigu- ise tahab. Kurat teab, mis euroliit veel kaasa toob, aga ulle- maks vaevalt saab enam minna.»

Kahe peale 5000 krooni kuus

Kalev Kallo, Siiri Oviir ja Heimar Lenk käisid Võrumaa eluga tutvumas, kirjutasid muljed märkmikku üles. Rolf ironiseerib: «Ja mis siis?»

Valitsuse viletsus ja valla ükskõiksus on südame peal. Ent kirujad kaupluse man jäävad mõistatuseks: «Ei saa aru, mille eest nad iga päev õlut jõvavad osta? Pane endale labidaga kartul maha või võta seapõrss pidada. Kui saab niisama viissada toetust, siis muidugist. Ilmselt häda pole nii suur, et paneks maad harima.»

14 aastaga on talu neelanud kogu sissetuleku. Alla miljoni Rolf majapidamist maha ei müüks. «Kui üldse müün. Loodan, et poiss siin tööd jätkab. Ta pole loll, nii et raske on talle seda selgess teha. Aga ehk kudagi õnnestub?»

Millega poissi ahvatleda? Võ-

TALUNIK ELUSA 500KROONISEGA: Rolf Kiitsak müüb porsaid kuundat aastat. Tänavu l del on neid, parajasti kuunenädalasi, 17. Laupäeval käisid Peipsi äärest vanad kunded ja v viis esimest ära. Piima peal kasvanud eesti peekoni hinnaks on Jakobson, nii et kokku lo peremees teenida porsastest 8500 krooni. See kulub viljaseemne ning traktorikütuse ost seks ja – ongi otsas. Veel ootab rahaks tegemist neli pulli, kuid mitte praeguse kokkuost na eest. «Vaatan, mis euroliit toob ja mis suuna kombinaadid võtavad.»

naisega kahe peale. Poja töö ka veel sees.

Kütusele kulus 15 000, väetisele 9000, umbrohutõrjele (pirts soetati üle hulga) 2000. 12 000 krooni maksis heinapress. «Ostsin muidugi kasutatud. Uus on üle 100 000.» Lumeroop traktori taha maksis 8000. «Sain Tamsalust näitusehinnaga. Muidu on 12 000.» Dušinurk oli 3000. «Seda po-

oli sooduspakkumine.» Kogu moos.

Personaalselt sai peremees endale 1600 eest lubada pintsaku. Ja proua sai Mõõdukate jõulupeoks 2000 ringis kostüümi.

Lauri Laasi järgi pidanuks härra Kiitsak ostma ja kulutama käbedamalt, kuid: «Ega ma üle oma varju karata ei saa. Peab valmis olema, kui traktori või autorondiga midagist juh-

Lõuna-Eesti kaunis kasvatab kannatlikke. asemel et pealinna linn nemat manada, lööb käega: «Kui tal nii pal on, ostku! Las ostab. kõik!»

Rakvere viljavargad mu ei leia: «Ma paness aastaks vangi. Pärast põllule tööle, las teeni tagasi.»

Vajad kiiresti laenu?

Kagu Invest annab laenu käenduse alusel või kinnisvara tagatisel.

- ✓ Raha kätte 24 h jooksul
- ✓ Töötasu ei pea tõendama
- ✓ Tagatisvara hindamine tasuta
- ✓ Ennetähtaegne tagastamine lisatasuta
- ✓ Laenu kasutusotstarve ei ole piiratud

Tallinna kontor Kaupmehe 8 Telefon 6 403 111
Tartu kontor Veski 69 Telefon 7 387 801

www.kagu.ee

Kagu Invest

«Mina ei peaks»

«See on rohkem almu-sepalumine,» tutvustab üks asjaosalisi Peipsiääre maanteeveerseset välimüügist. Mees on nõus rääkima – aega on, ostjaid netu! –, ent nime jätab igaks juhuks enda teada. Olgu see näiteks Heino.

Andrus Esko

andrus.esko@sloleht.ee

Heino, umbes seitsmekümene sandaalides bisnismen, on Peipsiääres Lohusuu kandis sättinud end sel teisipäeval sisse kase varjus. Kaasas on kaks taburetti, veneaegne kaal, kaalupommid, plastämber.

Ühel kaalukaasil peibutab möödasoitjaid kilo kurke (hind 8 kr), teisel sama palju tomateid (15 kr). Sinises pappkarbis pikutavad värsked kartulid (6 kr). Kurke on Heino autopagastikus võtnud hommikul kaasa 15 kilo, tomateid 4, kartulit 10. Südapäevaks ei ole sellest müüdud ühti midagi.

Taluda tuleb kõike

Heino kirub tänavust kevadet ja loodust. Naerab ironia-rohkelt: «Ma olen siin sellepärast, et töö õilistab inimest.»

Pidurid kriiksuvad. Rullnoka pistab vana panni aknast pea välja: «Mis kurk maksab? Nii kallis! Tead, Tartus on odavam.»

«Sinna te peate sõitma, bensiini kulutama.»

«A sina ei sõitnud, hoidsid bensuraha kokku. Selle peaksid hinnast maha võtma!»

«Te arvestage, et maal on elu palju kallim...»

Vau-vau gaasi, tattnina kaob. Heino selgitused jäävad tossupilve rippuma: «Muidugi on, kurat, kallid. Ma käin liha Tartust ostmas, seal maksab kilo kolmkümmend kolm, Mustvees on nelikümmend.»

Seitsmekroonine vahe pluss üleüldse paneb Heino nägu krimpsutama: «Maaelu on totram kui see linnas ongi!»

Aiavilja kasvatab ta endale, et totruses odavamalt läbi lüüa. Mis üle jääb, selle müümisega üritab tekitada pensionilisa. Aiatöö on käsitsitöö. Viimati nähti külas hobust kümme aastat tagasi. Traktoritega on aga häda: millal vahekest nässus, millal masla otsas, millal meheli haige. Traktorimehed on ka väga kallid. «Alla tuhande krooni ei tule keegi välja! Kurat, isegi koorem sõnnikut maksab kaheksasada krooni...»

Peatub uhke Renault, millest väljub vanem paar sportlikult heledais rõvis. Pealtnäha nagu väljamaalased, kuigi räägivad eesti keelt: «Andke meile paar kurki ja paar tomateid.»

Heino kukub toimetama, krabistab kilekottidega, kehas- tult põllumehest kaupmeheks: «Sellest saa midagi. Paneme ikka kilo ära.»

«Ei taha. Meil on kodus küll.

Andrus Esko

andrus.esko@sloleht.ee

Me ostsime kala, tahaks selle kõrvale hammustada.»

«Teeme siis pool?»

Ka pool kilo osutub paljuks. Proua ja härra valivad oma kurgid ja tomatid välja, kaalutagu need ära. Selles ongi probleem – pole grammivihte.

«Võtke niisama, kui te ei taha osta.»

«Ei, miks me osta ei taha. Palju see teeb?»

Ei tee midagi *contra* kuidas nii saab ja tratataa. Renault' uks paugatab, Heino nopib kaalukaasile visatud raha.

«Kas pole kummalised inimesed? Siin tuleb kõike taluda tee ääres. Alandust on küll ja küll.»

Äri seisab venelaste peal

Varem olnud tee ääres pensionilisa teenida lihtsam, kergem.

«Nüüd on nõudmine väike. On päevi, kui müüd kaks kilo kurki. Saja, saja viiekümne kroonine päev on juba väga hea.»

Ärikuud on juuli ja august. «Siis lähed jälle maad kaevama, kui tervist on. Selles ongi see kuradi asi, et kui tervist poleks, istuks nurgas, aga nüüd tahaks ju midagi teha.»

Eile teenis Heino 40 krooni. Mitu korda hüpati näkku: «Kas tomat on teil ikka ise kasvatatud?» Heino on solvunud: «Mis raha eest ma nende arvates Hollandis käiks!»

Kuhu ostjad on kadunud? Pole suveilmu, pole ka puhkajaid, Kauksi töttajaid. Autosid ju liigub, kuid need ei peatu. Vaid nädalavahetustel on vähe soodsam tähtede seis.

«Tundub, et venelane armastab meie kaupa rohkem, kaks kolmandikku ostjatest on nemed. Paar korda on kaup kaalu pealt niisama ära võetud – aitäh, ja sõidab minema, mis sa talle saad teha. Noh, jah, need on kah olnud venelased.»

Peatub must limusiin. Kus hundist räägid – ongi tema, noorepoolne, muretu, tätoveeritud käsivartega. «Vazmjom sraazu i jeedem,» räägib naisele. Tellib 2 kilo tomateid, 5 kilo kurki ja 2 kilo kartulit.

Kaup kaalutud ja ostja pakettidesse valatud (muhelev Heino teeb seda õrnalt, hellalt), läheb rekendamiseks (peast). Heino saab kokku 82 krooni. Kas on õige? «Ma ei tea. Ma teid usaldan.»

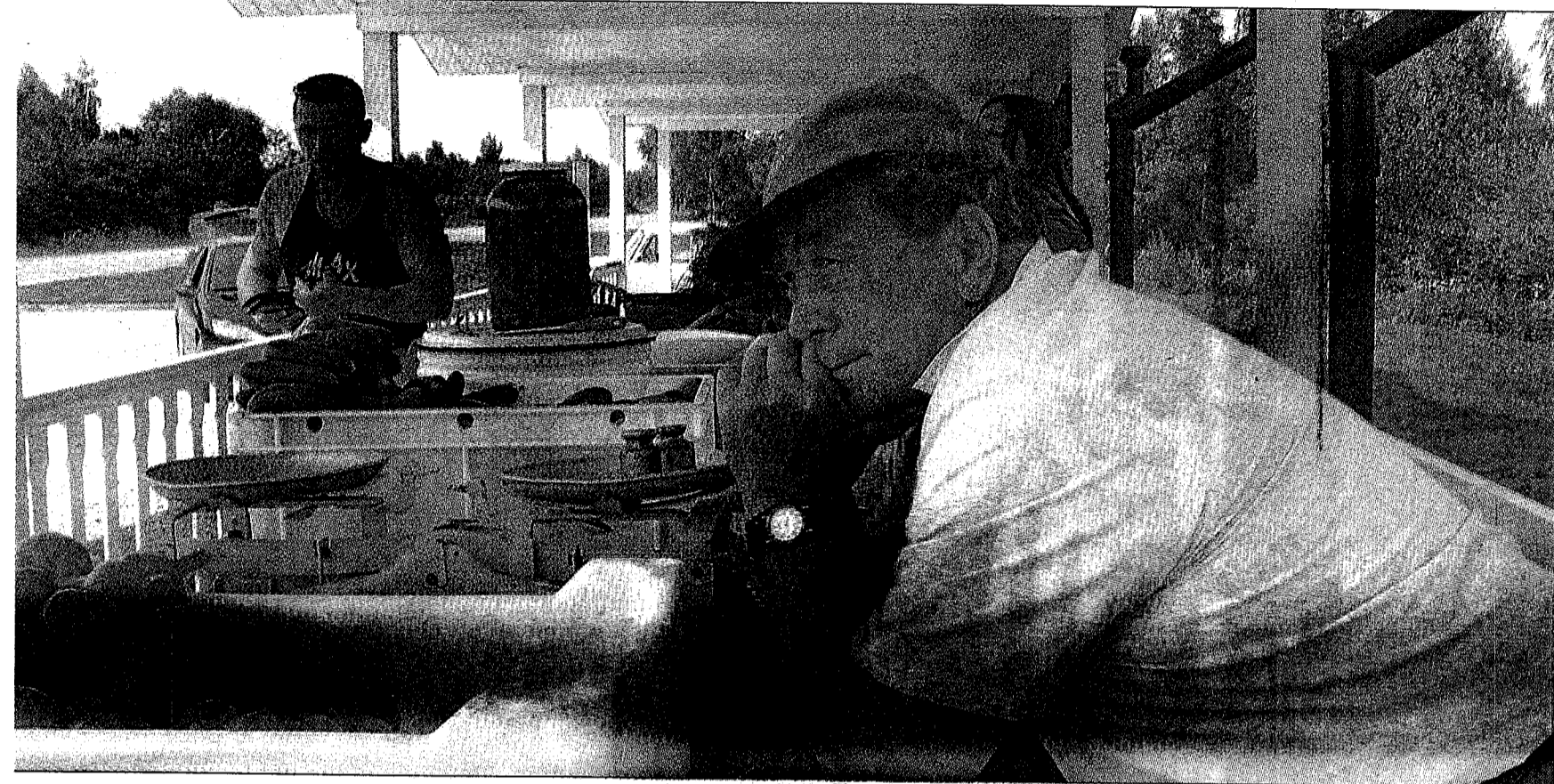
Natšai jääb küll saamata («Peale ei anna enam ammu keegi!»), kuid rõõmu jätkub kauemaks: «Jaa, jõukas inimene. Mul pole ammu nii head ostjat olnud. Ongi nii, nagu ma ütlesin, et venelased ostavad.»

Loeb Tšehhovit ja mäletab rääbist

Tütült veniva aja sisustamiseks on müügieses korduvalt

EEB NII, NAGU NAINE ÜTLEB: Vanim kaubandustegelane, pika habeme ja toasussidega vanamees passis ostjaid välikaubanduskeskuse keskmes oma maja ees. Kell on neli. Müügiehe kolm tundi on lennanud puhtalt vastu taevast. Turumajandust nalüüsid kasutab papi vanausuliste jeesti keelt. «Nihhuijaa, ei ühtegi kilo! Mis sa müüd, ühtegi masinat ei peatu. Niimoodi ei saa tšai rahagi. Hea, kui Piiter oli, panid kotid täis ja läksid... Mina olen kaheksakümmend viis aastat elanud, olen palju äinud. Pätsi aigu oli elu. Mis need vargad nüüd teevad, mina ei tea. Oli riigi viljaladu, kõik läks persse. Hirmus kuulata. Enam ei lausu keegi mitte üks sõna. Nagu midagi ei juhtunud! Päike paistab peale, homme ütlevad: kurk on pehme, ei taha. Mis mina teha saan? Kokkuostjad käivad – kolm krooni kilo. Mis on mõte? Mis sa ostad kolme krooni eest poest? Mitte midagi! Üks-õik, kas ma müün hommikul või õhtul – midagi ei aita. Kui naine kutsub, lähen ära tuppa. Kui ei kutsu, istun hommikuni.»

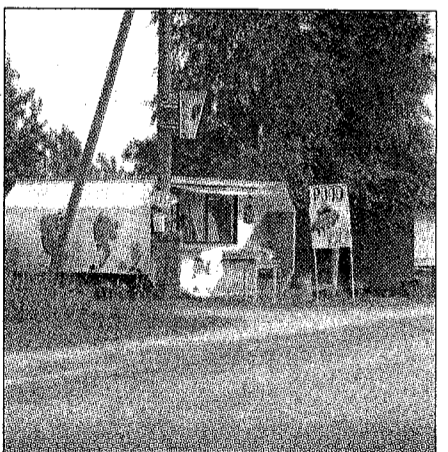
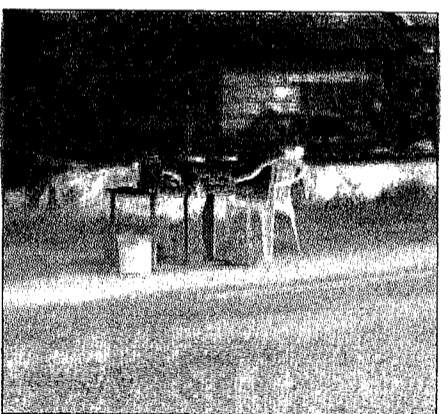
esidenti ei kardada. Tema mind kah pelgama...»

UUS TASE: Tartu ja Jõhvi vahel ootas ostjaid ka üks moodne välimüügilett. See seisab mullu 2. augustist Rajal toidubaari kõrval. Kuigi laisemad möödasõitjad ei saa siin enam sisseoste lausa autoaknast teha, on kurgimüüja uuendusega rahul: «Siin on mõnusam – katus pea kohal, kaitseb vihma ja päikese eest. Siin pole enam ka politseiga pistmist. Eelmise aasta käisid teeääres kontrollimas. Nüüd rahunesid vist maha, nägid, et ega keegi kurja tee. Pensionärid on ju väikesed, aga väljaminekud mõnusaad. Kuidagiviisi peab inimene plussi saama. Vaikselt toksin siin. Ega ma päris puu otsast pole alla kukkunud ja siia leti taha tulnud. Olin elektrik, eks sai ka Leningradis käidud ja selle eest maja ehitatud. Praegu on nelisada kurgitaime. Kuhu sa nii väikese kogusega lähed? Kuhugi ei lähe! Müüks kokkuostjale, aga tema tahab teenida, müüja tahab teenida, siis tundubki, et endale jääb liiga vähe.» Müügiletti kasutamise eest ei maksa mees toidubaari omanikule penni. «Ühis, mis eelab. Praegu olime talle nagu elu rekkas.» Nüüd bearis sõnake juukse, ta ei tea. «Ma pole käinud. Seal pidid vist kõik kalatoidud olema.»

KUULUS KAUBATÄNAV: Mustvee mail, Rajal, kus majad ja müüjad ääristavad teed 2,5 km ulatuses ja kus kehtib kiirusepiirang 70 km/h, ootas Tartu ja Jõhvi vahel kulgejaid sel teisipäeval 14 müügiletti-taburetti värskel aedviljaga (pluss mõned suitsukala pakkuvad sildid ja putkad-poed). Osa kurke-tomateid ootas ostjaid omapäi, müüjad valmis kohale sööstma auto pidurdamise peale. 7 x Andrus Esko

laaninud, et tõmbab iga mööasõitva auto kohta kriipsu. 'htul loeks kriipsud kokku, leks huvitav, kuid sinnapaikana see jäänud. Asendustegevus n täna taburetil Tšehhovi noellid.

«Mäletan, koolis räägiti, et Palat nr 6» on väga hea. Esimest korda loen ja võin öelda, t on tõesti.»

Mustvee raamatukogus jäi äppu raamat Tšehhovi huvitast eluloost. See läbitud, tahs Heino lugeda Tšehhovit enast, aga tekkisid tõrked. Kotutud teoste kaks köidet avasis ja ostis Heino Tartu antikariaadist.

«Esimene asi, mis meil Must-

vees ära kaotati, kui erastamine-ärastamine hakkas, oli raamatukauplus. Aga mida kirjutab Tšehhov? Sidorov sai päranduseks 4000 rubla ja alustas kubermangus äritegevust millest? Alustas raa-ma-tu-kauplust! See oli üle-eelmisel sajandil! Kas pole imelik, kuhu olemine jõudnud?»

Ja-jaa, olemine jõudnud ka kalalaatadeni, kus kala otsi tikutulega. Hommikul olla Lohusuu laadal latikat liikunud, pärast müüdüd ainult praetud tinti, 10 krooni totsikupõhja eest.

«Elan siinsamas, aga pole rääbist enam kümme aastat näinud! Aga ma nägin meest,

kes oli rääbist ostnud – suitsutatud, kaksikümmend viis krooni tükk! Teine oli saanud pool kilo, üheksa kala, seitsmekümne viie krooniga. Ma arvasin välja, sellel, kes tükikaua müüs, maksis kilo nelisada viiskümmend krooni! See on kuulmatu hind.»

Heino on kalameestelt kõrvataha pannud, et järv oli varem tasakaalus, koha oli vähe. Kui kolhoos kohamaimu sisse lasi, pistis koha rääbise nahka, ja kogu lugu.

Viuu, viuu tormavad autod meist mööda. Vahelduseks suur kollane VISTAMATKATE buss. Ees istub naerunäoline giidiproua, hoiab peos mikrofo-

ni. Vestab ekskursantidele eestlaste eripärasest ajaveetmiskombest, tee ääres kükitamisest?

Vaheldust toob ka vilkuritega kihutatav politseiauto.

«Vaata kus kurat, pörutas mööda. Oleks ta kinni pidanud ja mind ära ajanud, oleks siit saanud ilusa loo.»

Vaja oleks peibutusautot

Mullu jäi Heino politseile ja tervisekaitsele mitu korda jalgu. «Võimud ei salli, et meiesugused siin teeääres seisavad. Neile on see häbi,» seletab. «Eelmise aasta käis see euronormide jant enne Euroopa Liitu astumist. Rohkem ma ei toh-

tinud oma nägu siin näidata. Kolisin viis kilomeetrit edasi, seal pole enam Ida-Virumaa, Jõgevamaal võis justkui tegutseda.»

Trahvimisest on Heino pääsenud. Kuigi kord üpriski napilt.

«Politseinik hüppas peale: «Siin ei tohi müüa. Laske jalga. Täna tuleb Rüütel.» President pidi siis vist siit mööda sõitma. Ma ütlesin, et las sõidab, mis mul tast karta, ja temal pole mingit põhjust mind kah peljata. Seda poleks minusugune muidugi tohtinud öelda. Hea, et sain tulema.»

Müügilitsentsist on Heino kuskilt midagi nagu kuulnud.

«Oleks asi inimlikum ja odavam, ma oleks valda läinud uurima. Nad võivad müügikoha anda mulle 15 kilomeetrit kodust kaugele. See ei tasu ära. Ei tasu öieti juba praegu, sellepärast loobutaksegi. Paljud tüdivad, paljud peavad alandavaks, see töö siin nõuab väga suurt alandlikkust ja kannatust.»

Fordiga venelased ostavad kilo kurki ja teise tomatit. Daewoo viib ära kolm kilo kartuleid. Asi siiski susiseb.

«See on teie auto pärast. Oleks mul võimalus, ma tooks teise auto alati kõrvale. Inimesed on nagu lambakari. Kui üks on kinni pidanud, tulevad

«Kui ma elu peale mõtlema hakkkan, siis... Ma parem ei mõtle!»

Kuidas karjanaine Elfriede Võrumaa metsade keskel kaheksat lehma peab

Kaugel-kaugel, seitsme maakonna ja seitsmesaja raielangi taga ahmib kaheksa sarve-kandjat heinamaal rohelist rohtu. Krõmps-krõmpsidega kooris kostab lindude sidividin ja kauge kuk-ku, kuk-ku, mille peaks ju kokku lugema, aga seda karjanaine ei tee. Ta hoopis: «Ma juba pelgasin, kuidas ma üldse kevadesse jõuan...»

ELUMAJA: Nagu kõik muugi, tahab ka viltu vajunud majake tõsist kapitaalremonti.

4 x Andrus Esko

Andrus Esko

andrus.esko@sloleht.ee

Koht on võrumaine. Karjanaise nimi on Elfriede. Isa ingerlane, ema eestlane, sünnipaik Venemaa. 68aastane marsruut: Vene-Eesti-Soome-Vene-Eesti, teel orud ja mäed, vahel lillepuhmad, muidu mured ja vaevad. Elfriedel on surnuaial mehe haud, linnas üri- ja elektrivõlas rabelev poeg, kaks lapselast. Veel on õed, kes mõnikord käivad Soomes külas.

Üks neist tegi Elfriedele viisa. Kes seda enam mäletab, kuhu see sai. «Huvitav oleks olnud vaadata vanu kohti, aga kuidas ma usaldan võõrast loomade juurde.» Haigutab. Püüab tagasi suruda, ei õnnestu, haigutab veel. «Ei ole must kuhugi sõitjat. Kust mul aeg.»

Toimetab valgest pimedani hobuse kombel, aga magab nagu lind. Öösel tukub kiiresti mõne tunni. Kohvitab, loeb Maa-lehte, tukub tiba veel. «Iga päev teen oma töö, aga ikka jääb teda üle. Hooaeehh, hooaeehh.»

Astub, väntab, veab koormaid

Kui nälg hakkas Venemaal silmanägemist ära võtma, tuli ema Eestisse ja kõmpis siit, lehm kõie otsas, mitu nädalat tagasi. Lehm ja piim aitasid ellu jääda. Võib-olla sealt Elfriede lehmalimbus. Emalt väsimatud jalad.

Külasse (poe ja postkontorini) on kolm kilomeetrit, alevisse kümme, Võru üle kahekümne, sõbrani kuus. Kilomeetreid mõõdab Elfriede jalgsi, paremal juhul jalgrattal (kui see katki pole) või soome kelguga. Raskemal juhul on tal järel käru, kelk või saan, millega veab lehmadele heina, põhku, jahu, vett.

Olgu vihm ükskõik kui tihe, lumi ükskõik kui paks, pori ükskõik kui sügav – Elfriede astub, väntab, tirib oma koormat – kust aga mida kätte saab. Sinna ja tagasi, tänna ja tagasi, ongi päevake õhtul. Vastupidavuses on Elfriede oma vanuseklassis võib-ol-

la Eesti meister. On ka jonnakas, täis tahtmist ise toime tulla.

Talvel õnnestus ta kuidagi meelitada autosse. Lehmadel oli jahu jälle otsas. Sõitsime metsa ja kuue kilomeetri taha seda mehhaniseeritud tooma. Kõssitas eesistmel. Rääkis: «Mitte keegi ei saa mulle midagi ette heita. Litsi pole ma löönud, joodik ei ole, võlad olen maksnud. Keegi ei saa mind kodust ajada. Tahan elada vaikselt ja rahulikult. Tahan loomi pidada nii palju, kui jõudu on. Tahan, et mul on oma elamine, oma õu...»

Naised jahuveski lõhkumas

Oleme päral. Päräpõrgukohta peab linnaelu hüljanud naine. Talu vormistatud, mets müüdnud, traktorid ostetud, siis väsis meespool ära, pani hõlmad vöö vahele. Aida ehitus jäi kus seda ja teist, küüni katus vajus sisse. Õnneaegu meenutavad veel vaid naise lakitud küüned.

Lepitakse kokku, et söödajahu maksab (endiselt) kroon nelikümmend kilo. Silmle vajunud mütsilodus Elfriede peab end ülal nagu pankuriproua butiigis: kühveldab, sobrab ja nuusutab, kas vili on ikka häa, ega rotid ole sisse sittunud.

Kaasa võetud kott osutub katkiseks. «Sa anna mulle üks.» – «Sa eelmine kord kaks juba võtsid.» – «Kas ma tagasi ei toonud?» – «Ei.» – «Ma toon, toon, anna üks veel. Sul ei ole või? Anna nõõri, ma seon augu kinni.»

On elus hädisemaidki väljamoeldisi nähtud kui nõõrijuppidega kokku tosserdatud viljakott. On trehvanud nukramaidki vaatepilte kui kaks tehnikasaamatut naisterahvast kiviaegse jahuveski kallal. Undamine, sihini, sahin. Teise koti hakatus äkki ragin, veski jääb vait. Kruvikeerajat pole, mutrivõtit pole, tujust ei tasu rääkidagi.

Saavad lehmad siis niigi palju. Elfriede mudib olakotti, kus pei-

tub tengelpung: «Ma maksan ära.» – «Oh, küll jõuad...» Käsi tõmbub kotist eemale: «Jajah, aitäh.»

Juhtuks mõni esimese Eesti rikkur Elfriede väsinud käe lennukiirust nägema, ta peaks teoreetiliselt nutma puhkema.

Soomes käisid vene agendid peret Siberiga hirmutamas. Tuldi ära, kodu asemel sattuti Pihkva porri. Eestisse pääsemine 1946. Näljarahke koolitee, tehnikum, unistus Tartu ülikoolist, meheleminek, ema surm, kinomehaaniku amet.

Elfriede ostis ennast linnast välja, soetas maamaja ja hakkas lehmapidajaks 1983. Üheksa aastat käis veel linnas kino näitamas. Uue kodu ümber olid kolhoosi viljapõllud. Elfriede kraapis heina kraavikallastelt ja metsaradadelt. Teinepool käis linnast nädalavahetustel appi.

Kord tuli peaaegronoom: «Kas sa ei taha oma talu?» – «Mul on kümme lehma, nendega ei saa künda.»

Ükspäev sööb, teinepäev mõtleb söögist

Toimekas tegelinski, kes hirmustab, ostab ja rendib ümberkaudseid maid, üritas ka Elfriedet koos 30 hektariga alla neelata. «Küll meelitas, hirmutas, varetas ja pettis mind. Andsin viimaks põllud talle rendile. Lubas külvata ristiku – ei külvanud. Põhk pidi jääma minu loomadele – tema saatis kombaini peenestama. Ma oleks ta maha löönud, aga ei võinud muud, kui seisn kombainile ette. Niimoodi natuke põhku ikka sain.»

Tegelinski (Elfriede kõnepruugis külakurnaja) kiuste tuli karjanaine erastamise, bürokraatia ja hüpoteekidega kuidagi toime. Eelmise aasta novembris tabas uustalunikku aga lauda kokkukukkumise krahhi!

Kuuekilomeetrine lehmamatk, et leida sarvilistele peavari. Poolteist kuud edasi-tagasi

voorimist ja lauajuppide-kiledega konstrueerimist, sellest tekis õuele ehitis, mille kohta on raské sõnu leida. 30. detsembril võisid lehmad igatahes vantsida läbi lume koju tagasi.

Elfriede tänab taevast pehme talve eest. Muidu poleks jõudnud n.-õ. lauta kuuma veega täidetud piimanõudega mingil juhul ära kütta.

Nappis nii raha kui ka sööki-sööta. «Ma ükspäev söön, teinepäev mõtlen, kust midagi saan.» Seeasemel, et teha lehmadega lõpp – «Aga mismoodi? Tänapäeval ei taha keegi lehma osta. Kombinaati ei ole ma neid viinud ega vii iial – mulle hakkab vastu, kui loomi tapetakse!» –, tellis Elfriede asjamehe, kes paneks neile kõrva registreerimisnumbrid.

Lehmade ahistamine trahvihirmus

Mees sinistes tunkedes on silmatõbine. Kaks kuud tagasi oli autoavari. Tartu silmaarst käskis tagasi tulla, kuid pole, kurat, mahti. Varahommikust õhtuni töö, elu seeshoidmiseks veel omad loomad talitada. Võtab eritangid, tõmbab küüru selga ja pressib n.-õ. laudauksest ohvrite manu.

«Kellele mis number sul läheb?» – «Oot, kohe sorteerin.» Esimene, Kirjak, pole äramarkimisega kuuldavasti nõus. Äbarikehitiseks kostab rabelemist. Peaasi, et seinast läbi ei jookse! Tümakei, tümakei. Kliirts.

Elfriede pistab halama: «Oi, jummal, tal on valus! Ma ei oleks seda üldse tahtnud. Ma oleks tahtnud, et elavad vabal. Oi, jummal, jummal küll!»

Pisarate piirimail vankumine iga numbrilapatsit ulatades. Klammerdaja jagab rabelemise ja ähkimise sekka teavet, kuidas ta ühistus kõrvetab lehmadel sarvi ja löikab sabasid, need on Ameerikamaalt tulnud kombed. – «Oi, jummal, siis mina enam loomi pidama ei hakka!»

Tunkemees teab USA lehmamajandusest muudki – näiteks lehmade pidamine külmlaudas, kummimattide peal. Elfriede nikutab soovivalt. Ent kui kuuleb, et söötmine käib kummimattidel ööpäev ringi, kaotab külmlaudade vastu huvi.

Loomapiinamine viimaks läbi (hurraa, n.-õ. laut jäi n.-õ. püsti!), jõuab kätte rahakoti väljaotsimise aeg. Nummerdaja rehmab tõrjuvalt. Nähtamatu kivi langeb silmanähtavalt Elfriede südamele. Tänuks ahhetab imelugu, kuidas tunkemees käis Tartumaal ekskursioonil eurolaudas, kus kõike juhib arvuti. Oi-oi, mis küll välja mõeldakse!

Oma kondise käsitsikarja lasi Elfriede (lehmatoetuse raha eest) nummerdada seepärast, et

pelgas kontrollle. Kas kartus läks asja ette või ajas tädi ke miskit segi?

«Võivad trahvida küll. Ühistule kuni viiskümmend tuhat. On tehtud ka erapidajatele.»

Rahapuudus närib, lõhub, lagundab

Elfriede pension on pärast tõstmist 1485 krooni. Selle kättesaamisel on alati võlad ees. Kui lükata elektri eest maksimine edasi, jääb leivarahaks paarsada krooni.

Maa oli veel kolhoosi kasutuses, aga juba väänati Elfriedele maamaks selga. Enne kui Elfriede aimu sai, oli kohtutäitur pensionist 200 krooni haaval koorinud 2000 krooni. Elfriede võitles ülekohtuga sõnas ja kirjas. 1700 maksti tagasi. 300 jäi saamata – kohtutäitur olla teinud (pensioni kallale minekuga) tööd, mille eest olla ette nähtud tasu.

«Tänapäeval ei saa kedagi uskuda. Ainult iseennast.»

Veel rängemalt kukkus Elfriede orki üliootsriikka metsatõhkinguga. Tegi notari juures lepingu: noormees see ja see võib raiuda minu metsa. Selle eest pidi ärikas maksma talu vormistamise, andma ehitusmaterjali ja 40 000 krooni. Traktorid mõrgasid metsas kahes vahetuses nädal jutti. Enne kui Elfriedel arvepidamine segi läks, oli ära veetud 20 palgikoormat.

Algas kemplus, kas rehkendatakse kasvava metsa või palgi tihumeetreid. Ärika arvates polnud 865 tihu täis, Elfriede arvates oli ammu üle. «Oi, ta söimas, et sellist lollu ei ole enne nähtud, teised vanainimesed olevat leplikud. Las on, kui lihtsameelseid leiab. Küsisin: kui palju sa minu pealt mõtled tasku ajada? Ta ütles: ära minu rahakotti vaata. Ütlesin: minu metsa sa enam ei lähe. Tema ütles: lähen küll.»

Elfriede kihutas kaks kilomeetrit telefoni juurde. Ajas jalule keskkonnakaitse ja politsei. Ärikas leikas vasturohu, vormistas ja lõi Elfriedele paberist jahmatuse.

«Ütles: loe, näed, ma olen oma õigused koos sinu metsaga edasi müünud. Homme tuleb metsa uus mees, tema sind juba hellitama ei hakkata...»

Mõlemad metsaärikkad kõlbaksid ea poolest Elfriedele lapses. Lapsed on (loomade kõrval) Elfriede suur nõrkus, aga mitte siis, kui neist kasvavad kaabakad.

Tee Venest, vanavanemate talust viis Soome läbi Klooga laagri. «Ei mäleta, kui kaua seal olime. Mäletan, kuidas hoidsin üht võõrast last süles. Tahtsin väga, et me oleks ta endale võtnud, aga ema kasvatas meid (lapsi kokku 7) üksipäini. Olen mõelnud, kuidas oli see võimalik.»

Peaaegu sama võimatu tudus nüüd, et uus metsaärikas lisi metsas maha veel mitukümmend tihu, enne kui kasvatada raieõiguse võõrandamisleping peatati. Advokaatidel kohtutel annab suppi pikalt hüpida. Seni vedeleb-mädaneb Elfriede unistus seinapalkide uutest põrandaladadest, vahelagedest, uuest ja akendest mees all. «Oleks ma sellist alatu hingeski aimanud, ma oleks raietile koera kallale ässitanud, raiet poleks temaga tegemist teinud. Olen saanud ainult koorma kütteid! Võtab kõnevoime ära.»

Kõik rikneb silmanähtava kisendab paikamise, parandamise, väljavahetamise, koristamise järele. Isegi tühipalj kemmergi ei pidanud vastu, viltu küllili.

Just tuli Võrust, käis metsadvokaadi juures ja PRIAs raietõhkingu toetusi torkimise Olegs-saaks purjakal traktori käkerdatud kaerapõld kuidagi juuliks korda, tekis aasta lõpu natukenegi raha. Ohkab. Haigtab. Otsib välja viimase muu praeb selle, sööb. Siis ajab pä otsa n.-õ. laudas konutannumbrikanad karjamaale.

«Väsisin linnas käimisega ä Ma küllalt kiiresti söitsin, võt higitseks. Köht kah tühi, seik krooni oli, selle eest sain ü krovi ja porgandipiruka.»

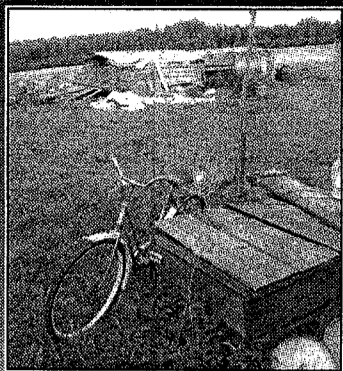
On olusid veel, oh, hullemaid

Oleks ometi raha, oleks oma raha... Saaks uue lauda, saaks korda kaevu, maja, aida, kelk küüni, sauna, ehitaks uue kermu, suitsuahju, ostaks hõlme, veel parem traktori...

Kari kannatas ja hädalt päev otsa n.-õ. laudas selle rast, et Elfriede ei julge loomapai välja jätta. Viiakse, rastatakse ära? Tõmbavad keelahti ja lähevad külakurnaja lule kurja tegema? Pealegi peigi kõigil ketti kaelas – ei jaks oleks-oleksi pärast osta.

Vabadusse pääsenud neli lehma (mitte kõik pole 189 krooni eest paaritatud), kolm mullu ja pullikõks ründavad loodi kaetud söögilauda sellise hõõ et vaat endalgi tuleb isu pe Metslindude live-ariad n. ümberingid laiuv Võrumaa (NB! silmapiirini polnud mitte ühtki eurovalimisplakati küllap oli teada, et Elfriede gunii kedagi valima ei lähe) suvad seest tuimuse tük asendamaks need südamera ga.

Ka Elfriedel paistab ole hea – paar minutit hingetõmme enne õhtust sõnnikurookit Paitab pilguga heinakrõmpe jaid, paneb käed perenaiselil puusa, karjavits ühes, vai kolkimise kivi teises peos.

N.-O. LAUT TAGAPLAANIL: Selles kilekatusega äbarik-ehitises elavad Elfriede kaheksa lehma. Esiplaanil jalgratas, millega 68aastane perenaine rohkem kui 20 kilomeetri kaugusel linnas käib.

► VÄRSKELT MÄRGISTATUD: Trahvihiirus lasi Elfriede oma lehmadele numbrid kõrvade külge klammerdada.

«Näis, mis tuleb,» räägib. «Ma pole elus kohut käinud, pole nii suurte pättidega kokku puutunud. Väga tahan õigeks jääda. Näis, kas siin riigis on õigust.

Eks maal ole kõigil raske, igapähele mured,» räägib. «Ooh, minust on palju hullemaid!» Kas või karkudega külanaine, kes ei saa toast välja ja kellele Elfriede käib jõudumööda leiba viimas. «Kuidas ma teda ei aita, kui keegi teine seda ei tee?»

Kuniks ise veel tüsna terve, sõandab Elfriede endale tahta saatusest paremat, kergemat. «Piim on ju elu alus. Ma tahan viia karja kümne lehmani, tahan leida koha, kuhu saan piima müüa. Ma tahan, kui poisid tulevad, on mul neile süüa anda ja me saame siin omavahel olla rahus ja rõõmsad.»

Pakkumine kehtib seni, kuni kaupa jätkub

Alates esmaspäevast,

28. juunist

SÄÄSTU MARKET

Kruus
Valik lõusate sodiaagimärkide piltidega keramiilisi kruuse.

17.90
HIND

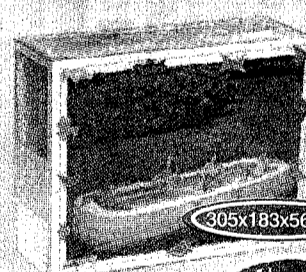
Päikesevarju jalg
Magasse keeratav.

Ujumismadrats
183x68 cm

24.90
HIND

BASSEIN JUMBO

Suur täispuhutatav aia basseini. Värv: roheline.

499.-
HIND

149.50
HIND

MADRATS

Veluurkattega täispuhutatav madrats on mõnus kasutada tolmisel ning sobib ka lisamagamisemeks külalistele.

VENTILAATOR

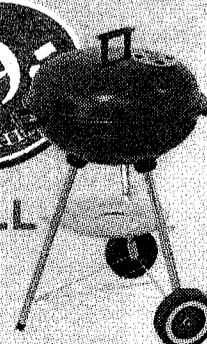
Üliväikne ventilaator on poorev ning suunatav.

219.-
HIND

159.-
HIND

GRILL 16"

SUITSUTUSKOTT

49.-
HIND

JALUTAMISKOMPUUTER

Jalutamiskompuuter töötab patareidega, on varustatud raadio ja alarmiga, võimaldab lugeda samme, läbitud teepikkust ja kuluatutud energiat.

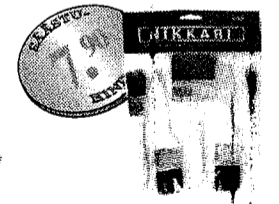
99.90
HIND

Lusikas
Kroomitud toidu segamiseks ja serveerimiseks on pikusega 30 cm. Komplekti kuulub kroomitud, välimaks kroomitud toidu tilkumist lusikalt lauale.

49.90
HIND

Pintslite komplekt
Pintslite komplekti kuulub 5 erineva laiusega pintsli kodusteks remonditöödeks.

9.90
HIND

Tüdrukute pluus
Suuruste valik.

Kärbsapiits

14.90
HIND

Rahakott
Valik.

49.90
HIND

49.90
HIND

Plüüs-karuke
Plüüs-karukesed on 29 cm pikad. Valikus 12 erinevat värvi.

1.90
HIND

Naiste stringid
Suuruste valik

14.90
HIND

Duši-geel

1.90
HIND

14.90
HIND

14.90
HIND

Värvivalik!

9.90
HIND

9.90
HIND

3.90
HIND

36.90
HIND

49.90
HIND

49.90
HIND

49.90
HIND

49.90
HIND

49.90
HIND

Tammela tee 58B Kadaka tee 58B Vesete 4 Kalevipoja pihk 12 Sõda tee 27 Ojaste tee 107A Käbri tee 42 Läänemere tee 2C Tähtvere tee 101 Münniku tee 6 Yana-Lõuna tee 4 Tallikivi tee 61 Pärnu mnt 453E Männiku tee 98 Viktoriase tee 18 Kadaka tee 75F Juhkentali tee 33/35 Pasa tee 70 Sõltamõõn tee 41
 131 Kõrvala tee 27 Põhjala tee 19 Jämsä tee 10 4. Anneli tee 5 Tallikivi mnt 13 Pasa tee 9
 Jaama tee 12 Tallinna mnt 45A Vahe tee 5 Kesk tee 7 Alavilla tee 2 Vabaduse tee 35 Viide tee 8
 Mäe tee 10 Jacobsoni tee 2 Jaama tee 12A Paide tee 28 Põik tee 7 Alavilla tee 2 Vabaduse tee 35 Viide tee 8
 Piltidel on illustratiivne tähendus